МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего образования
«Казанский (Приволжский) федеральный университет»
Елабужский институт (филиал)

УТВЕРЖДАЮ
Проректор по образовательной деятельности
_____________ Е.А.Турилова
«_8_» ___12___ 2025 г.

ПРОГРАММА ВСТУПИТЕЛЬНОГО ИСПЫТАНИЯ ПО ТАТАРСКОМУ ЯЗЫКУ

Направление подготовки: 44.03.05 Педагогическое образование с двумя профилями подготовки
Профиль: Английский язык, родной (татарский) язык и литература;
Дошкольное образование, родной (татарский) язык и литература
Форма обучения: очная, заочная

2025

Лист согласования программы вступительного испытания

Разработчик (и) программы:

зав. кафедрой татарской филологии ____________ Р.Б.Камаева

Председатель экзаменационной комиссии ________ Р.Б.Камаева

Программа вступительного испытания обсуждена и одобрена на заседании кафедры татарской филологии Елабужского института КФУ

Протокол № 3 от «12» ноября 2025 г.

Решением Учебно-методической комиссии Елабужского института КФУ Программа вступительного испытания рекомендована к утверждению Ученым советом

Протокол №4 от «04» 12 2025 г.

Программа вступительного испытания утверждена на заседании Ученого совета Елабужского института КФУ,

Протокол №103 от «05» 12 2025 г.

Содержание

Раздел I. Вводная часть

1.1 Цель и задачи вступительных испытаний

1.2 Общие требования к организации вступительных испытаний

1.3 Описание формы проведения вступительных испытаний

1.4 Продолжительность вступительных испытаний в минутах

1.5 Структура вступительных испытаний

Раздел II. Содержание программы

Раздел III. Фонд оценочных средств

3.1. Инструкция по выполнению работы

3.2. Образцы заданий вступительных испытаний

Раздел IV. Список литературы

Раздел I. Вводная часть

Настоящая программа сформирована на основе федерального государственного образовательного стандарта высшего образования по направлению подготовки 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки). Английский язык, родной (татарский) язык и литература, Русский язык, родной (татарский) язык и литература. К сдаче вступительного испытания в бакалавриат допускаются лица, имеющие среднее образование любого уровня, подтвержденное документом о среднем образовании.

1.1. Цель и задачи вступительных испытаний

Цель вступительного испытания: определить готовность и возможность абитуриента освоить выбранную программу.

Задачи вступительного испытания:

- выявить уровень владения абитуриентом татарским языком (фонетические, лексические, грамматические навыки, речевые умения, навыки работы с текстом, умения в письменной речи на татарском языке);
- установить степень владения абитуриентом тематикой в профессиональной области на языке.

1.2. Общие требования к организации вступительных испытаний

К участию во вступительном испытании допускаются лица, подавшие документы в Университет, при наличии документа, удостоверяющего личность (в том числе паспорт гражданина Российской Федерации, удостоверяющий личность гражданина Российской Федерации за пределами территории Российской Федерации). При отсутствии документа, удостоверяющего личность, поступающий не допускается к участию на экзамене, допуск к очному вступительному испытанию поступающий получает после предъявления оригинала документа, удостоверяющего личность поступающего, представителю Приемной комиссии/дежурному по аудитории. В случае опоздания на очное вступительное испытание или в случае задержки с подключением к дистанционному вступительному испытанию, поступающий может быть допущен к участию при условии опоздания не более 30 минут с момента начала вступительного испытания, без продления времени выполнения заданий.

Экзамен проводится в тестовой форме, очно или дистанционно с использованием системы прокторинга.

Во время проведения вступительных испытаний поступающему запрещается пользоваться учебниками, справочными материалами, тетрадями, записями, мобильными телефонами, электронными записными книжками и другими средствами хранения информации.

Перечень знаний, умений и навыков, которыми должен обладать поступающий.

Сдающие вступительный экзамен по татарскому языку должны:

Знать теоретический материал по:

- фонетике родного (татарского) языка;
- графике;
- орфографии;
- лексике и фразеологии;
- морфемике и словообразованию;
- морфологии;
- синтаксису словосочетания, предложения;
- стилистике.

Владеть навыками:

- фонетического анализа;
- графического и орфографического анализа;
- лексического анализа;
- морфемного и словообразовательного анализа;
- морфологического анализа слов разных частей речи;
- синтаксического анализа словосочетания, простого и сложного предложений разных типов.

Уметь:

- анализировать языковые единицы разных уровней; -разграничивать основные единицы языка и их разновидности; -употреблять их в соответствии с нормами литературного языка;
- анализировать языковые и лингвостилистические особенности текста.

1.3. Описание формы проведения вступительных испытаний

Форма проведения вступительного испытания – **письменный экзамен** по направлению бакалавриата.

Вступительное испытание проводится очно и (или) с применением дистанционных технологий.

1.4. Продолжительность вступительных испытаний в минутах

На выполнение заданий дается 120 минут. При дистанционном подключении к вступительному экзамену в течение всего экзамена абитуриенту необходимо находиться в кадре.

1.5. Структура вступительных испытаний

По результатам вступительного испытания абитуриент набирает определенное количество баллов. Абитуриент решает тестовые задания состоящие из 40 вопросов.

Максимальная оценка по результатам вступительного испытания составляет 100 баллов. Набравшие менее 40 баллов, выбывают из конкурса.

Экзамен позволяет проверить: уровень развития научного мышления абитуриента, знание основных вопросов теории образовательного процесса, умение самостоятельно решать профессиональные задачи разного характера и уровня сложности.

Экзаменационные задания состоят из трех блоков.

Первый блок – тесты с выбором одного правильного ответа.

Второй блок – тесты на соответствия.

Третий блок заданий предполагает ответы, которые нужно написать по определенным требованиям, которые расписываются в тексте заданий

Раздел II. Содержание программы

Тел турында гомуми мәгълүмат.

Иҗтимагый күренеш буларак тел. Тел үсеше турында гомуми мәгълүмат. Телнең структур һәм функциональ үсеше. Татар милли әдәби теленең формалашуы. Татар теленең тон диалектлары. Тел гыйлеменең әһәмияте һәм төп бүлекләре. Тел милләтнең иң кыйммәтле тарихи ядкәре.

Фонетика һәм орфоэпия.

Фонетика һәм орфоэпия турында төшенчә.

Сөйләм органнары. Авазларның ясалышы. Сузык һәм тартык авазлар арасында аерма.

Татар телендә сузык авазлар. Калын һәм нечкә сузыклар (арткы һәм алгы рәт сузыклары). Сингармонизм законы, аның төрләре. Сингармонизм законы сакланмаган очраклар.

Татар телендә тартык авазлар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Тел арты тартыклары һәм увуляр тартыклар. Ирен-ирен һәм ирен-теш тартыклары. Тартыкларның охшашлануы (ассимиляция). Тартыкларның чиратлашуы.

Аваз һәм хәреф. Авазларны язуда күрсәтү. Алфавит.Әйтелеш һәм язылышның туры килмәгән очраклары.

Татар телендә иҗек һәм басым. Интонация.

Лексика һәм сөйләм культурасы.

Лексика һәм сөйләм культурасы турында төшенчә. Татар теленең сүзлек байлыгы һәм аның үзгәрүе.

Сүз. Аның мәгънәсе. Бер һәм күп мәгънәле сүзләр. Сүзләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Омонимнар, синонимнар, антонимнар.

Кулланылыш өлкәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Гомумхалык сүзләре. Әдәби тел сүзләре. Диалекталь сүзләр. Профессиональ сүзләр. Терминнар.

Кулланылыш дәрәҗәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Тарихи сүзләр һом архаизмнар. Неологизмнар. Алынмалар.

Лексикография. Сүзлекләрнең төрләре.

Сүз төзелеше һом ясалышы.

Сүз төзелеше. Сүзнең мәгънәле кисәкләре. Тамыр һәм кушымча. Сүз ясагыч һәм мөнәсәбәт белдерүче кушымчалар. Мөнәсәбәт белдерүче кушымчаларның модальлек һом бәйләгеч төрләре. Аларны сүзгә ялгау тәртибе. Сүзнең нигезе.

Тагар телендә сүз ясалышы ысуллары. Кушымчалар ялгап, сүз ясау. Сүзләрне кушу юлы (саф кушма сүзләр, тезмә сүзләр, кыскартылма сүзләр), аларның дөрес язылышы. Сүзләрнең аваз составын үзгәртү. Сүзләрнең мәгънәсен үзгәртү. Сүзләрнең бер сүз төркеменнән икенчесенә күчү юлы (исем фигыльнең исемгә, сыйфат фигыльнең исемгә һ.б.).

Морфология.

Тел белеменең сүз төркемепорен өйрәнә торган тармагы буларак морфология.

Сүз төркемнәре турында төшенчә. Татар телендә сүз төркемнәре. Сөйләм оештырудагы рольләреннән чыгын, сүзләрнең мөстәкыйль сүз төркемнәренә, бәйләгеч сүз төркемнәренә, модаль сүз төркемнәренә бүленүе.

Исем. Сүз төркеме буларак исем. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәрнең берлек һәм күплек төрләре. Исемнәрнең килеш һәм тартым белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Сан, тартым һом килеш кушымчаларын куллануда стилистик төрлелек. Исемнәрнең җөмләдә кулланылышы. Исемнәргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Фигыль. Фигыль турында төшенчә. Фигыльнең башлангыч формасы. Барлык-юклык төре. Фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше. Фигыль юнәлешләре.

Затланышлы фигыльләр.Хикәя фигыль. Хәзерге, үткән, киләчәк заман хикәя фигыльләр. Алариың мәгънәсе, ясалышы. Зат-сан белән төрләнеше, дөрес язылышы. Җөмләдә кулланылышы.

Боерык фигыль. Аның мәгънәсе, зат-сан белән төрләнеше. Җөмләдә кулланылышы.

Шарт фигыль. Алын мәгънәсе, ясалышы, зат-сан белән төрләнеше, җөмләдә кулланылышы

Затланышлы фигыльләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Затланышсыз фигыльләр. Сыйфат фигыль. Аның мәгъпәсе, ясалышы, фигыль һәм сыйфат белән уртак билгеләре. Заманнары. Исемләшүе. Үткән заман һәм киләчәк заман сыйфат фигыльләрнең хикәя фигыльләр белән охшаш һәм аермалы яклары. Сыйфат фигыльләрнең җөмләдә кулланылышы.

Хәл фигыль. Аның мәгъпәсе, төрләре, ясалышы. Рәвеш һәм фигыль белән уртак билгеләре. Икенче тор хәл фигыльнең хикәя фигыль белән охшаш һәм аермалы яклары. Хәл фигыльнең җөмләдә кулланылышы.

Исем фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы. Исем һәм фигыль белән уртак билгеләре. Исем фигыльнең исемгә күчүе. Исем фигыльнең җөмләдә кулланылышы.

Инфинитив. Аның мәгъпәсе, ясалышы, дөрес язылышы. Инфинитивның җөмләдә кулланылышы.

Ярдәмче фигыльләр һәм аларның кулланылышы. Мөстәкыйль фигыльләрнең ярдәмче фигыль мәгънәсендә йөрүе.

Затланышсыз фигыльләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Сыйфат. Сыйфат турында төшенчә, аның мәгънәсе, сыйфат дәрәҗәләре. Аларның ясалышы һәм дәрес язылышы. Сыйфатның исемләшүе. Сыйфатларның җөмләдә кулланылышы. Сыйфатка морфологик анализ ясау тәртибе.

Сан. Сан турында төшенчә, аның мәгъпәсе. Сан төркемчәләре: төп сап, тәртип саны, бүлем саны, чама саны, җыю саны, өлеш саны. Саннарның исемләшүе. Язуда рим һәм гарәп цифрларының кулланылышы һәм дөрес язылышы. Төзелеше буенча сан төрләре (тамыр, кушма, парлы, тезмә саннар), аларнын дөрес язылышы. Санга морфологик анализ ясау тәртибе.

Рәвеш. Рәвеш турында төшенчә, аның мәгънәсе. Рәвеш төркемчәләре: саф, охшату-чагыштыру, күләм-чама, вакыт һәм урын. сәбәп-максат рәвешләре. Рәвешләрнең җөмләдә кулланылышы. Рәвешләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Алмашлык. Аның башка мөстәкыйль сүз төркемнәреннән аермасы. Алмашлыкларның төркемчәләре. Билгеләү, билгесезлек һәм юклык алмашлыкларының дорес язылышы. Алмашлыкларның җөмләдә кулланылышы. Алмашлыкларга морфологик анализ ясау тәртибе.

Аваз ияртемнәре. Аваз ияртемнәренең җөмләдә кулланылышы. Аларның дөрес язылышы. Аваз ияртемнәренә морфологик анализ ясау тәртибе.

Бәйлек. Бәйлек турында гомуми төшенчә. Үзләреннән алда килгән сүзләрнең нинди килештә килүен таләп итүдән чыгып, бәйлекләрнең төркемчәләре. Бәйлекләрнең практик кулланылышы. Бәйлек сүзләр. Бәйлекләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Теркәгеч. Теркәгеч турында гомуми төшенчә. Теркәгечләрнең төркемчәләре: тезүче һәм ияртүче теркәгечләр. Теркәгеч сүзләр. Теркәгечләрнең дөрес язылышы. Теркәгечләрнең җөмләдә кулланылышы. Теркәгечкә морфологик анализ ясау тәртибе.

Кисәкчә. Кисәкчә турында гомуми төшенчә. Кисәкчәләрнең төркемчәләре (көчәйткеч һәм чикләүче кисәкчәләр, сорауны, раслауны, билгесезлекне, икеләнүне, теләкне, үтенүне, юклыкны белдерүче кисәкчәләр). Кисәкчәләрне сөйләмдә куллану. Кисәкчәләрнең дөрес язылышы. Кисәкчәләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Хәбәрлек сүзләр. Хәбәрлек сүзләрнең мөстәкыйль сүз төркемнәре белән охшаш һәм аермалы яклары. Аларның җөмләдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ ясау тәртибе

Ымлыклар. Аларның төркемчәләре. Дөрес язылышы. Ымлыкларга морфологик анализ ясау тәртибе.

Синтаксис.

Синтаксис турында төшенчә. Төп синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, синтагма, җөмлә, җөмлә кисәкләре, кушма җөмлә, текст.

Гадм җөмло синтаксисы. Сүзтезмә турында төшенчә. Аның сүздән һәм җөмләдән аермасы. Ияртүче һом ияручe кисәкләр турында төшенчә. Ияртүче кисәкнең кайсы сүз төркеменә керүенә каран, сүзтезмәләрне төркемләү.

Җөмлә турында төшенчә. Әйтү максаты буенча җөмлә торләре: хикәя, сорау, боеру жомлолор. Тойгылы жомлолор. Аларны оештыруда катнашучы чаралар.

Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Тезүле һом ияртүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Ияртүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Ияртүле бәйләнештә торган сүзләр арасындагы мөнәсәбәтләр. Ике составлы жомло турында төшенчә. Баш һом иярчен кисәкләр. Җыйнак һом җәенке җөмләләр

Җөмләнең баш кисәкләре. Ия һәм аның белдерелүе. Хәбәр һәм аның белдерелүе. Хәбәрнең ия белән ярашуы. Ия белән хәбәр арасында сызык.

Җөмләнең иярчен кисәкләре.

Аергыч һәм аның белдерелүе. Аергычларның аерылмышы белән бәйләнеше. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычлар.

Тәмамлык һом аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар.

Хәл.Аның төркемчәләре, аларның белдерелүе.

Анықлагыч. Аның башка иярчен кисәкләрдән аермасы, белдерелүе. Анықланмыш белән бәйләнеше. Җөмлә кисәкләренең шартлы билгеләре.

Җөмләнең модаль кисәкләре. Эндәш сүзләр, алар янында тыныш билгеләре.

Кереш сүзләр һәм кереш җөмләләр, аларның мәгънәләре, алар янында тыныш билгеләре.

Җөмләдә сүз тәртибе турында гомуми төшенчә. Җөмләдә сүзләрнең туры һәм кире тәртибе. Логик басым.

Җөмләнең аерымланган кисәкләре турында гомуми төшенчә. Аерымланган хәлләр. Аерымланган анықлагычлар. Алар янында тыныш билгеләре.

Җөмләнең тиңдәш кисәкләре турында төшенчә. Тиңдәш кисәкләрнең үзара бәйләнеше. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һом гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Тулы һәм ким җөмләләр. Ким җөмләләрнең сөйләмдә кулланылышы.

Бер составлы җөмләләр турында гошенчә. Бер составлы фигыль җөмләләр. Бер составлы исем җөмләләр.

Туры һәм кыек сөйләм. Диалог, аның язылышы, тыныш билгеләре. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү.

Гади җөмләгә синтаксик анализ ясау тәртибе.

Кушма җомлә синтаксисы. Кушма җөмлә турында гомуми төшенчә. Кушма җөмләләрне төркемләү.

Тезмә кушма җөмләләр. Аларның төрләре: теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр. Аларда тыныш билгеләре.

Иярченле кушма җөмләләр. Төзелеше ягыннан иярченле кушма җөмлә төрләре аналитик һәм синтетик иярченле кушма җөмләләр. Алардагы бәйләүче чаралар. Синтетик һәм аналитик иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.

Иярчен җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре: иярчен ия, иярчен хәбәр, иярчен аергыч, иярчен тәмамлык һәм иярчен хәл (иярчен урый, иярчен вакыт, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат, иярчен шарт, иярчен кире) җомләләр. Аларда тыныш билгеләре.

Катлаулы синтаксик конструкцияләр турында төшенчә.

Күп иярченле кушма җөмләләр: тиңдәш иярүле, тиңдәш түгел иярүле, бер-бер артлы иярүле, берничә төр иярүле.

Катнаш кушма җөмлә, аның төзелеше, андагы тыныш билгеләре.

Кушма һәм катлаулы җөмләләргә анализ ясау тәртибе.

Пунктуация.

Җөмләнең мәгънәсе һәм төзелеше, интонация һәм тыныш билгеләре. Нокта, сорау, өндәү билгеләре, сорау-өндәү билгеләре куела торган очраклар. Күп ноктлар һәм куштырнаклар куела торган очраклар. Өтер, нокталы өтер, ике нокта куела торган очраклар. Сызык һәм җәяләр куела торган очраклар.

Стилистика һәм сөйләм культурасы.

Әдәби тел һәм аның стильләре. Язма һәм сөйләмә стиль. Функциональ стильләр: матур әдәбият стиле, вакытлы матбугат стиле, фәнни стиль, *эш* кәгазьләре стиле, эпистоляр стиль.

Сөйләм культурасы һәм аның нигезләре. Сөйләмгә куела торган таләпләр

Раздел 3. Фонд оценочных средств

3.1. Инструкция по выполнению работы

Во время проведения вступительных испытаний запрещается пользоваться учебниками, справочными материалами, тетрадями, записями, мобильными тслефонами, электронными записными книжками и другими средствами хранения информация.

Задания выполняются на предоставленных бумажных носителях. Используются только шариковые ручки.

Результаты вступительных испытаний оцениваются по 100-балльной шкале.

Экзаменационные задания состоят из трех блоков.

Первый блок тесты с выбором одного правильного ответа. Каждый правильный ответ оценивается в два балла. Всего 20 заданий, итого 40 баллов.

Второй блок тесты на соответствия. 10 заданий, каждый по 3 балла, итого 30 баллов.

Третий блок заданий предполагает ответы, которые нужно написать по определенным требованиям, которые расписываются в тсксте заданий. Всего 10 вопросов, оцениваются тремя баллами каждый. Итого 30 баллов.

3.2. Образцы вопросов (тестов).

А. Тест. Бирелгән 4 вариант арасыннан бер дөрсс җавапны табып билгеләгез.

А1. [ү] авазын тасвирлаган билгеләмәне күрсәтегез.

1. арткы рәт, югары күтәрелешле, иренләшмәгән кыска сузык;
2. алгы рәт, югары күтәрелешле, иренләшкән кыска сузык;
3. арткы рәт, урта күтәрелешле, иренләшкән озын сузык;
4. арткы рәт, түбән күтәрелешле, иренләшмәгән озын сузык.

А2. Саңгырау тартыклардан гына торган рәтне күрсәтегез.

1.б, г, ж. д;

2.т, ф, с, һ;

3.л, р, к, ф;

4.х, и, һ, щ.

А3. Нинди аваз үзгәрешенә *протеза* диләр?

1.сузык авазларның калынлыкта-нечкәлектә ярашуы;

2.сүз алдына өстәмә аваз килеп кушылу;

3.авазның сүз уртасына өстәлеп килүе;

4.басымсыз иҗектәге сузыкларның кыска әйтелүе.

А4. *Кияүләр* сүзенең иҗек модельләрен билгеләгез (с - сузык, т - тартык):

1.ТС-ТСТ-ТСТ;

2. ТС-СС-ТСС;

3. ТС-СТ-ТСС;

4.ТС-ТСТ-ТСС.

А 5. *Смола* сүзе татар теленә кергәндә нинди үзгәреш кичергән?

1. протеза,

2. эпентеза,

3. редукция,

4. ассимиляция.

А6.*Саубуллаштык* сүзендә «саңгырау, парлы, кече тел тартыгы» дигән билгеләмәгә туры килгән авазны күрсәтегез:

1.[с]

2.[б]

3.[къ]

4.[ш]

А7. *Унбиш* сүзенең язылыш принцибын күрсәтегез.

1.фонетик;

2.морфологик;

3.график;

4.тарихи-традицион.

А8. Киң җирдә тар утырсаң, Тар җирдә киң утырырсың. (М)

Бу мәкальдә нинди сүзләр кулланылган?

1.капма-каршы мәгънәле сүзләр;

2.мәгънәдәш сүзләр;

3.аваздаш сүзләр;

4.тамырдаш сүзләр.

A9. Фразеологизмның мәгънәсен табыгыз: Санга сукмау-

1.аптырату;

2.эш эшләмәү;

3.хөрмәт итмәү;

4.саный белмәү.

A10. Диалекталь сүзне билгеләгез.

1.җыентык

2.җәмәгать

3.җәрен

4.җәйге

A11. 1) ау, таш, бер, кул; 2) мәхәббәт, вөҗдан, хыянәт; 3) прогресс, амбулатория. Бу сүзләрнең бүленеше

1. килеп чыгышы ягыннан
2. кулланылыш сферасына карап
3. кулланылыш активлыгына карап
4. сүзлек хәзинәсенең экспрессив-стилистик катламнары буенча

A12.Иртән йокысыннан торып чыккан Нәркәс, бу чәчәк буранын күреп, таң калды (М.Мәһдиев) Чәчәк бураны – нинди метафора?

1. гомумпоэтик метафора
2. автор метафорасы
3. гомумтел метафорасы

A13. Метонимиянең бәйләнеш төрен билгеләгез. *Зур зал – зал елый.*

1. эш һәм аның нәтиҗәсе
2. форма һәм аның эчтәлеге
3. материал һәм аннан эшләнгән әйбер
4. урын һәм анда булган процесс.

A14. Күчерелмә мәгънәдә бирелгән сүзне табыгыз: *Улының туфлиен кигәч, Гайнетдин башын кашый: Аптыраган бу асфальтка Табанны бик тиз ашый (Ш. Галиев)*

1.башын

2.кигәч

3.табанны

4.ашый

A15. *«Кәкре каенга терәтү»* фразеологизмының мәгънәсен күрсәтегез:

1.агач аумасын өчен тотып тору

2.талчыгу, ару

3.алдау

4. күп сөйләү

А16 . Ясалма сүзне күрсәтегез:

1.баллы

2. балык

3. балчык

4.бала

А16. Кайсы төркемдәге мәгънәле кисәкләрнең бүленеше дөрес?

1. мыгыр-да, мыр-ылда;

2. чыел-да, бөгәр-лә;

3. куна-к, борылма-лы;

4. татарчалат-ып, метрла-п

А 17. Рәвешле исем сүзтезмәне табыгыз.

1.күп дуслар;

2.дуслардан бишәү;

4.икенче дусты;

4.дустына бара

А18. *“Көннәрдән беркөнне ул кабак юкка чыкты "(Ф.Хөсни)* җөмләсендә УЛ сүзе нинди җөмлә кисәге була?

1. хәбәр;
2. тәмамлык;
3. ия;
4. аергыч.

А19. Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмләгә туры килгән билгеләмәне табыгыз.

1.Мондый җөмләләрдә иярчен җөмләләр баш җөмләнең бер үк кисәген бер үк яктан ачыклыйлар.

2.Мондый җөмләләрдә иярчен җөмләләр баш җөмләне төрле яктан ачыклыйлар.

3.Мондый җөмләләрдә иярчен җөмләләр баш җөмләгә бер-бер артлы ияргәләр.

4.Мондый җөмләләрдә иярчен җөмләләр баш җөмләгә карата төрле бәйләнеш комбинацияләрендә килләләр.

А20. Төрле сәбәпләр аркасында сөйләмнең әйтелеп бетмәвен күрсәтү өчен куела.

1. күпнокта;
2. сызык;
3. җәяләр;

4.өтер.

B1. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

[и]	1) арткы рәт, иренләшкән, урта күтәрелешле сузык аваз
[ү]	2) арткы рәт, иренләшмәгән, урта күтәрелешле сузык аваз
[ы]	3) алгы рәт, иренләшмәгән, югары күтәрелешле сузык аваз
[ә]	4) алгы рәт, иренләшмәгән, түбән күтәрелешле сузык аваз

B2. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

бакчаларга	1) басым сүзнең беренче иҗегенә төшә
бардыларммы	2) басым сүзнең икенче иҗегенә төшә
татарча	3) басым сүзнең өченче иҗегенә төшә
утырыгыз	4) басым сүзнең дүртенче иҗегенә төшә

B3. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

кояшы баюга тәгәри	1) фразеологик ныгыма
трай тибү	2) фразеологик бердәмлек
көн күрсәтмәү	3) фразеологик тезмә
күз ташлау	4) фразеологик тәгъбир

B4. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

балавыз сыгу	1) тыңлау
колак салу	2) шатлану
түбәсе күккә тию	3) курку
кот алыну	4) елау

B5. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

Азатлык, бәйлелек	1) синонимнар
Азат, бәйсез	2) антонимнар
Үзегезгә булсын **бүлмәгез,** Юлларымны ләкин **бүлмәгез.** (Ә.Әтнабаев)	3) омофоннар
Елый-елый бу **кыз арган,**	4) омографлар

Шуңа күрә битләре **кызарган** (Ә.Исхак)	

В6. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

Предметның, затның билгесен белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	1) алмашлык
Предметны һәм затны белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	2)исем
Исемне, сыйфатны, санны һәм рәвешне алмаштырып килә торган мөстәкыйль сүз төркеме	3) рәвеш
Эш яки хәлнең билгесен белдерә торган мөстәкыйль сүз торкеме	4) сыйфат

В7. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

Кызлар, үзара сөйләш-сөйләшә, урамнан баралар	1)составында исем фигыль булган җөмлә
Өч баламны очар кош итеп, Мин очырдым иркен далага (М.Җәлил)	2) составында шарт фигыль булган җөмлә
Эшләмәсәң җәй көне, ни ашарсың кыш көне(М.)	3) составында хәл фигыль булган җөмлә
Син яшәүнең кызыгын белмисен (М.Мәһдиев)	4) составында сыйфат фигыль булган җөмлә

В8. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

Дөнья **матур**!	1)калын хәреф белән бирелгән сүз җөмләдә хәл булып килә
Хәдичәттәй **балаларны** әнә шулай шатландыра белә иде (М.Мәһдиев)	2) калын хәреф белән бирелгән сүз җөмләдә аергыч булып килә
Җиде кат үлчә, **бер кат** кис (М.)	3) калын хәреф белән бирелгән сүз җөмләдә тәмамлык булып килә
Җанга урын **тапмас** чаклар була. (Зөлфәт)	4) калын хәреф белән бирелгән сүз җөмләдә хәбәр булып килә

В9. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

Аерма шунда: без төрле заман кешеләре.	1)иярчен ия җөмлә
Кич җиткәнне мин сизмәдем.	2) иярчен хәбәр җөмлә
Ул килгәндә, мин урамда идем	3) иярчен тәмамлык җөмлә

Кем эшләми, шул ашамый	4) иярчен хәл җөмлә

В10. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар җыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

Барча кош-корт йоклаган булганга, урман тын икән (Г.Тукай)	1)иярчен вакыт җөмлә
Кайчан әйтсән, шул вакытка килермен.	2) иярчен урын җөмлә
Җидегән чишмәләргә йөзек салдым, Җидегән йолдыз күреп калсын дип (Г.Бәширов).	3) иярчен сәбәп җөмлә
Уйсу җирдә су җыела, шунда казлар коена (Җыр).	4) иярчен максат җөмлә

В11. *Кайда баксаң, анда тулган сәүдәгәр (Г. Тукай)* җөмләсендә **СТ** калыбына туры килгән ничә иҗек бар? **Җавапны сан белән языгыз**.

В12. *Эченә салмасаң, тышына чыкмас* (Мәкаль) җөмләсендә сүз басымы соңгы иҗеккә төшмәгән ничә сүз бар? **Җавапны сан белән языгыз.**

В13.Бирелгән рәттә ничә сүз артык: *күренекле, уңган, атаклы, танылган, эшлекле, тырыш, мәшһүр, атказанган.*

Җавапны сан белән языгыз.

В14."*Салпы ягына... кыстыру*" фразеологик әйтелмәсендә нокталар урынында нинди сүз төшеп калган?

Җавап сүзне баш хәрефләр белән языгыз.

В15. Тел – кешенең бик борынгы казанышы (М.Зәкиев) җөмләсендә ничә ясалма сүз бар?

Җавапны сан белән языгыз.

В16. Телнең серен белим дисәң, Хикмәт телнең төбендә (Н.Арсланов) җөмләсендәге **дисәң** сүзе нинди сүз төркеменә карый?

Җавап сүзне баш хәрефләр белән языгыз.

В17."Тәрәзәдән урамга карадым да шаккаттым: агачлар чатыр чабып, куышлы уйнап йөри! Үзем күрмәсәм, ышанмас идем: Галимә әбинең кәҗәсе, сакалын селкетә-селкетә, перәнник ашый, чупыр-чупыр тәмле су эчә, өстәвенә лач-лоч сагыз чәйни" (Л.Лерон)

Өзектә ничә затланышсыз фигыль кулланылган? **Җавапны сан белән языгыз.**

В.18. "**Хәзер** мин, уеннарымны онытып, **көнозын** колын тирәсендә бөтерелә башладым. **Әүвәле башта,** күз тимәсен өченгә, колынның ялына аллы-кызыллы чуклар бәйләдем" Аерып бирелгән сүзләр нинди сүз төркеменә карый? **Җавапны баш хәрефләр белән языгыз.**

В19. *Юк инде ул минем өчен* (Зөлфәт) җөмләсендәге **юк инде** нинди җөмлә кисәге?

Җавап сүзне баш хәрефләр белән язывгыз.

В20. "Туса ул, чәчәк бөресе ачылгандай, бары үзеннән үзе һәм үз вакыты белән генә туа ала" (Ә.Еники) җөмләсендә ничә гади җөмлә бар?

Җавапны сан белән языгыз.

Раздел IV. Список литературы

Основная литература

1.Бердәм республика имтиханына әзерләнү өчен ярдәмлек. Татар теле. – Казан: РИЦ "Школа", 2008. –160 б.

2.Галиуллина Г.Р. Хәзерге татар теле лексикологиясе: уку кулланмасы. – Казан: Казан.ун-т, 2013. – 124 б.

3. Зәкиев М.З. Татар теле: Татар урта гомуми белем мәкт. 8 нче с-фы өчен д-лек. – 3 нче басма. – Казан: Мәгариф, 2002. – 159 б.

4. Зәкиев М.З. Татар теле: Татар урта гомуми белем мәкт. 9 нчы с-фы өчен д-лек. / М.З.Зәкиев, С.М.Ибраһимов. – Тулыл. 4 нче басма. – Казан: Мәгариф, 2008. – 159 б.

5. Зәкиев М.З., Максимов Н.В. Татар теле: Татар урта гомуми белем бирү мәкт. 10–11 нче с-флары өчен д-лек. Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 334 б.

6. Мирзаһитов Р.Х. Татар теле. 9 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Р.Х. Мирзаһитов, М.М. Шәкүрова, Н.Х. Мусаяпова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2017. – 190 б.

7. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 6 нчы с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Р.М. Гарәпшина, Г.И. Хәйруллина. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2015. – 191 б.

8. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 7 нче с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Г.Ф. Харисова, Л.К. Сабирҗанова, М.Ә. Нуриева. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2015. – 215 б.

9. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 8 нче с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Г.И. Хәйруллина. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. – 223 б.

10. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 9 нчы с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Э.Х. Кадирова. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. – 143 б.

12. Татар теле (кагыйдәләр, методик киңәшләр, анализ үрнәкләре, биремнәр).

Абитуриентлар, укытучылар, студентлар өчен. / Мирзаһитов Р.Х., Сәгъдиева Р.К., Хөснетдинов Д.Х. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2017. – 191 б.

13. Татар теле. 8 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Г.Ф. Гайнуллина һ.б. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 182 б.

14.Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) 5 с-ф дәреслеге // Р.Р. Шәмсетдинова, Г.К. Һадиева, Г.В. Һадиева. Казан: – Мәгариф-Вакыт нәшрияты, 2017.

Дополнительная литература

1.Ганиев Ф.Ә. Хәзерге татар әдәби теле: Сүзьясалышы. – Казан: Мәгариф, 2000. – 270б.

2.Сафиуллина Ф.С. Хәзерге татар әдәби теле: югары һәм урта уку йортлары өчен д-лек. – Казан: Мәгариф, 2002. – 407б.

3.Татар лексикологиясе: өчтомда / проект җит. М. З. Зәкиев; ред. Г. Р. Галиуллина. –Казан: ТӘһСИ, 2017. – Т. III. 1 кис.– 536 б.

4.Татар грамматикасы / ред. Ф.М. Хисамова. – Казан: ИЯЛИ, 2015. – Т. 1. – 512 б. Татар грамматикасы / ред. Ф.М. Хисамова. – Казан: ИЯЛИ, 2016. – Т. 2. – 432 б.

6.Юсупов Р. Тәрҗәмә һәм дөрес сөйләм мәсьәләләре. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 286 б.